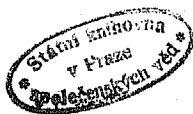
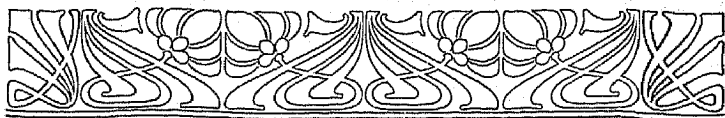


SE SVOLENÍM SPISOVATELOVÝM.

ZF93





Mluvíce o českých potřebách národohospodářských, máme na zřeteli jisté potřeby a činnosti, které nám nejsou společny s jinými národy rakouskými, nýbrž jsou naše vlastní, výlučně naše, nás Čechů jakožto Čechů se týkající, tvoříce zvláštní ryze a výhradně český problém na poli národohospodářském.

Jest na př. velice důležité, aby se poslanci čeští na sněmu a na radě říšské starali o dobré zákony, jež se týkají všelikých záležitostí národohospodářských. Leč ty zákony dávají se, pokud jde o království České, stejně pro nás jako pro Němce, a pokud jde o stát, pro všechny jeho národnosti. Samy o sobě tedy nevycházejí z nějakého výlučného zřetele na nás Čechy, byť se nedalo popřítí, že mohou z jistých stránek býti pro nás závažny. Vzpomeňme si jenom, jakou váhu právě s hlediště svého národního připisujeme sestátnění některých drah nebo jakou důležitost má zrovna pro náš národ, jehož tolik synů je ve službách rozličných, zákon o povinném pojišťování pensí pro soukromé úředníky, kterýž do jista míří jejich závislosti na dočasném zaměstnavateli zmírní. Tak má sice skoro každý nový zákon svou nějakou stránku pro nás významnou, i mělo by býti právě úlohou českých poslanců, takové stránky dobře postřehnouti a obrátným způsobem se postarati, aby se zákon tak upravil, jak ony vyžadují. Tu tedy jde nejvýše o vystižení zvláštních českých potřeb při zákonech, jež nás jediných se netýkají.

Jest dále rovněž důležitou věcí, aby v celém našem jednání, politickém i mimopolitickém — právě

proto, že jsme národem malým — panoval duch moudré hospodárnosti, abychom tedy nikde sil zbytečně nemarnili na cíle podřízené nebo zatím nedosažitelné. Však to není konečně ničím více než všeobecným pravidlem pro každý národ platným.

Mluvíme-li o zvláštním národohospodářském problému českém, máme tedy něco jiného na zřeteli, totiž — abych to hned předem krátce naznačil — máme na zřeteli poměrnou naši národohospodářskou opozdilost naproti mnohým jiným národům, zejména proti Němcům, máme na zřeteli příčiny této opozdilosti a cesty, kterými bychom se z ní dostali. To jest palčivá otázka, jež také v posledních letech životních zabývala nemálo mysl Dra. Františka Ladislava Riegra.

Jaký význam se řečené otázce v mnohých českých hlavách připisuje, patrně z toho, že jí přivádíme v určitý vztah k národnímu svému obrození, spatřující ve zdárném její rozřešení teprv skutečné dovršení díla obrozovacího.

Jest jisté dnes málo lidí mezi námi, kteří by neměli určitého obrazu o tom, co jmenujeme českým národním obrozením. S tímto pojmem národního obrození, které ke konci 18. století vzniklo z nepatrných počátků a vzrostlo konečně až ke stavu nynějšímu, každý spojuje představu díla, které vyšlo z hloubi šlechetského přesvědčení, bylo plodem veliké lásky, obětavého sebezapření a obdivuhodné mravní síly. Ale každý při tomto pojmu myslí především na jisté dílo obrození literárního, slovesného, na povznesení jazyka, na jeho nenáhlé uplatňování a pod. A přece pojem českého obrození je mnohem obsažnější. Především zahrnuje také dílo politické, kteréž arci vystupuje teprve v polovici 19. století náhlým silným výbuchem roku 1848, k němuž se ale potom druží politický rozvoj od r. 1860. V době pak nejnovější v těch kruzích českých intelligentů, které s jistou větší péčí a dychtivostí naslouchají dechu života národního, více a více se utvrzuje vědomí, že jest nám prodělati ještě jeden oddíl tohoto díla obrozovacího, ano, že právě oddíl, který čeká ještě na své dokonání, je spolu podmínkou zabezpečení všeho toho, co bylo

již vykonáno za minulých sto let. I tak jsme si navykli mluvíti nyní o třech dobách našeho národního obrození: prvním obdobím jest obrození jazykové a slovesné, kterým vůbec naše národní vzkříšení počíná; druhé období jest spolu obdobím probuzení politického; a k tomu konečně přistupuje období třetí, období obrození národohospodářského.

Bylo by ovšem omylem, kdybychom se domnívali, že vůbec teprve v nynější době nějaký cit pro národohospodářské potřeby u nás se ozývá. Můžeme ukázati, kterak již od prvních červánků probuzení národního jisté národohospodářské skutečnosti mají vliv na průběh probuzení toho a jak už v dřívějších dobách buditelé naši jsou si vědomi toho, že třeba také pomýšleti na jisté hospodářské úkoly.

Dělíme-li ale přes to celou stoletou dobu na tři období a klademe-li jako třetí její periodu dobu počínajícího obrození národohospodářského, činíme tak s vědomím, že teprve nyní dostatečně a plně si uvědomujeme, jakou důležitost má pro nás národohospodářské osamostatnění a zmohutnění našeho národa a přicházíme k přesvědčení, že ono zvláště v nynějších poměrech českého života a vzhledem k zápletkám světovými doby přítomné jeví se býti jediným a nevyhnutelným prostředkem, abychom snáze mohli čeliti nebezpečím, jež by nadějný vývoj našeho národního života vážně mohla ohroziti.

Abychom si dovedli jasně představit, v čem vězí slabost našeho života a čeho jest nám třeba, musíme své zraky obrátiti nejprve do minulosti a znázorniti si krátce ráz obou předcházejících období, o nichž byla řeč. K tomu účelu nastíním zběžně obraz národní české společnosti, jak vypadala před sto a několika lety, v době, kdy staří čeští vlastenci s bázní a úzkostí hleděli na stav národa a s chvěním přistupovali k dílu prvního křísení starého zanedbaného jazyka. Dříve však, než to učiním, bude přece třeba připomenouti si jaksi zevní rámec, ve kterém se počátky našeho národního probuzení odehrávají. Poukazuje se tu obyčejně jen na úpadek národa po bitvě bělohorské a na germanisaci, kterou státní moc sama všude zaváděla. Než to vlastně není úplné. Mu-

síme si k tomu ještě domyslíti tehdejší zvláštní ráz národohospodářské politiky státní, tedy toho, co chtěla a co konala moc státní v oboru národohospodářském. Tehdejší národohospodářská politika byla, jak národní hospodáři říkají, merkantilistickou.

Co znamenají tato slova »politika merkantilistická?« Jest to národohospodářská politika, která provozována byla ve státech evropských, zvláště na evropském západě, od časů objevení Ameriky. Stát si tehdy po prvé uvědomil, že má působiti na vývoj jistých odvětví výroby a obchodu, povzbuzovati a podporovati je, dávatí jim směr, řídití je. Zástupcem tohoto směru byl za Ludvíka XIV. ve Francii jeho ministr Colbert; do Rakouska vnikla tato politika na rozhraní 17. a 18. století a dostoupila za Marie Terezie a Josefa II. v mnohých oborech svého vrcholu. V té době u nás stát, chtěje usnadniti vzrůst obyvatelstva a rozvoj zámožnosti, jal se pečovati, aby se na všech stranách probouzel průmysl a to hlavně velký průmysl, aby země byla nezávisla na cizím přívozu a spíše sama mohla vyvážeti. Tento duch politiky probouzející průmysl, vznik lepšího podnikatelského ruchu, vystoupení nových, silných osobností, které řídí nové podniky, vše to můžeme si představití jako pozadí českého ruchu buditelského. Čeští vlastenci pracují k tomu, aby oživilí památku slavné minulosti české, by zvelebili zanedbaný jazyk, aby stvořili novou literaturu. Na druhé straně moderní stát stará se o rozkvět průmyslu, takže povstávají nové třídy obyvatelstva, třídy zámožné, nový útvar tak řečených tříd vyšších.

Vidíme zcela jasně, kterak tento zvláštní ruch byl vlastně obrozovacím snahám českým nepříznivý. Proč? Kdekoli kdo z obyvatelstva do těchto nových vyšších společenských tříd pronikal, přicházel do německého prostředí, mezi německé lidi a to ovzduší si ho národně podmaňovalo.

Teď teprve, když máme na paměti odnárodňovací sílu nového tvoření zámožných tříd, pochopíme spolu lépe obraz, který nám podává společnost česká za prvních červánků národního obrození. Národ není jen sumou jednotlivců, národ je složitá skladba, je

celek, složený z určitých vrstev společenských. Kde je řeč o životě národa, tam je řeč o styku mezi těmito vrstvami. Teprve společenství určitých snah všech těch vrstev ve vzájemném na sebe působení činí národ národem. Nuže, jak vypadal národ český před stolety? Během dějin od několika století odcizily se národu třídy »vyšší«, tak že vlastně národa v plném slova smyslu právě naznačeném ani nebylo. Společnost česká na počátku století 19. jest komolem či torsem. Bylť tu jen jisté, ať četné vrstvy, které tvořívají široký základ pro všechny ostatní, lid chaloupek a malých řemeslnických dílen. To naši buditelé cítili; s hlubokým dojmem čteme v jejich zápiscích a zprávách, jak upřímnou projevují radost, kdykoli někdo z oněch »vyšších« tříd vstupuje v jejich řady. Pro tehdejší dobu byla tato věc mnohem závažnější, než snad dnes by se mohlo zdáti. V tehdejší době právě tyto vyšší vrstvy byly mnohem důležitějším činitelem osvěty a kultury pro vrstvy ostatní než dnes. Mnozí sice z tehdejších příslušníků tak řečených »vyšších« vrstev v Čechách a na Moravě uměli jakž takž česky, ale český jazyk byl pro ně pouhým prostředkem dorozumívacím s těmi »nižšími«, nic více, nebyl pro ně prostředkem kulturním; mezi oněmi vrstvami a lidem ostatním nebylo žádného kulturního společenství. A tím i pojem torsa, o jakém jsem svrchu se zmínil, dostává ještě smysl jiný. Společnost bydlící i v oblasti obyvatelstva převahou českého, byla roztržena dle samých vrstev svých, takže mezi lidem a těmi, kteří měli moc i zámožnost a měli býti prostředníky kultury, nebylo žádné vzájemnosti a kulturního vlivu. Když pak merkantilismus začal pomáhati jednotlivcům, aby se snáze stali podnikateli, každý, kdokoli se dostával do takových nových lepších posic, odcizoval se národu. Příčinou toho však nebyla vždy jen germanisující opatření vládní, nýbrž celý způsob a směr vývoje průmyslového byl příčinou snad hlavní.

Ale přece se i v lidu česky mluvícím počaly tvořiti nové třídy. Když někdo, jenž pocházel z tak řečených nižších tříd se povznese do postavení lepších, nazýváme to společenským čili sociálním vze-

stupem. I pravíme tedy: nové třídy národa začínají se tvořiti tím, že se dostavuje tak zv. sociální vzestup z třídy řemeslnické a rolnické. Lid volí si povolání svá dle prostředí, dle vrstev, které jej obklopují. Povolání příznivější, která si kdo volí, jsou zase jen taková povolání, která stále vidí kolem sebe a uznává za lepší. Tak vznikly i nám nové třídy společenské tím, že synové z rolnictva a řemeslnictva obraceli se dle možnosti a nadání k povoláním, jež se jim viděla býti výhodnějšími, ovšem hlavně k takovým, jejichž příklady kolem sebe nejvíce viděli a do kterých se dostatí bylo poměrně snáze. Tak obracejí se, jak dost na snadě leží, nejraději ke stavu kněžskému, učitelskému a úřednickému. To byly první vrstvy, které se na zachovaný kmen národa začaly nasazovati. Zjev tento měl v sobě velikou výhodu, neboť jako kněz, učitel a úředník zasahuje mocně do poměrů národa, tak i vliv těchto nových vrstev u nás na vývoj naší národní společnosti byl dalekosáhlý, zabezpečoval lepší postup díla obrozovacího. Ale bylo v něm ovšem také veliké nebezpečí. Kdežto současně v krajinách, kde se průmysl vyvíjel, synové stávali se podnikateli po otcích a stávali se stále zámožnějšími, u nás rozmohla se snaha hledati pokud možno v učených povoláních své umístění. Byly doby, kdy takměř půl Rakouska bylo osazeno úředníky českými. Při této podobě zůstala společenská struktura česká až do r. 1848. Z toho vidíme, že tak zv. národní obrození české je pouze částečně vzkříšením a obnovením jazyka, vědecké práce a umění, že toto velké požehnané dílo je zároveň společenskou rekonstrukcí čili znovuzřízením společnosti, nasazením nových vrstev na ten základ, který se šťastně před germanisací zachránil, že však je v tom směru od prvopočátku jednostranné.

R. 48. vlastenci čeští po prvé řádně si uvědomili potřebu jistého národohospodářského posílení českého národa. Toto poznání stále pak vzrůstá, jak vidíme z projevů našich nejznamenitějších politiků Havlíčka, Palackého a Riegra. Vlastenci tito docházejí k souhlasnému názoru, že k zachování všeho, co bylo již podniknuto, jest třeba, aby národ byl hospo-

dářsky silen, aby mohl pokračovati stejnoměrně s jinými národy. Soustavné činnosti však v tom směru nebylo. Proti dobám předešlým byl pokrok pouze v tom, že myslící hlavy v českém národě začaly si bedlivěji všimati vzdělání průmyslového, ovšem se zřetelem na maloprůmysl, a odborného zdokonalení rolnictva. Rok 1848 strhl ostatně příliš mysl na pole politické, leč měl zase, pokud se týče společenské rekonstrukce, tyto zajímavé výsledky: Volby vzbudily totiž v mnohých osobách z vyšších tříd společenských snahu, aby se s lidem sblížily. Na druhé straně revoluční hnutí české odpudilo od našeho národa část šlechty, která již velice vřele byla k němu přilnula.

Za nastalé pak politické reakce objevily se první náběhy k usilovnějším zvelebování hospodářskému. Všude byla patrna snaha, aby svépomoc pomáhala hospodářskému životu našich lidí. Zvláště se to jevilo v zakládání záložen. S r. 1860. nastal nový život ústavní, s ním i po vlastech českých rozproudil se čilý ruch politický a tak snahy hospodářské byly sice opět na čas zatlačeny, ale nebyly nikterak úplně odstraněny. Šimáček velmi neúnavně hájil moment hospodářského rozvoje naproti jednostrannému směru politiky. Vůbec pak se v desetiletí 1860 až 1870 přidružil k prvkům dřívějším ještě živel nový: tenkrát začal se vyvíjeti český průmysl, zakládány byly větší peněžní ústavy a první pojišťovny. V tom sluší spatřovati první výraznější národohospodářské období nového národního probuzení českého.

Slibně se tenkrát vyvíjelo cukrovarství. Zakládání cukrovarů, a to akciových, umožnila zvláště příznivá příležitost trhov. Povstávaly četné selské cukrovary akciové. Následek toho byl, že bylo nutno pečovati o dobré stroje a tak dán základ k novému průmyslu strojnickému, prvním to slibným začátkům velkoprámyslu, jenž od prvopočátku byl částečně v rukách českých. Bohužel, již tenkrát se ukázala slabá stránka, která nám, delší doby přehlížejícím, nyní ještě zřejměji se staví na mysl. Z velikého toho počtu akciových cukrovarů českých po řadě let ani polovice se neudržela v rukách původního akcionářstva, velmi mnoho jich přešlo do rukou jednotlivců,



Němců. Stalo se proto, že jsme nebyli k tomu vychováni, že jsme si nebyli vědomi něčeho, čeho ke zdaru velikého průmyslového závodu jest třeba. Tím ovšem nechci předchůdce naše kárati, nýbrž připomínám věc jen proto, že z chyb vůbec se učíme, a právě tak, jako chyby předchůdců našich mají být výstrahou nám, příští generace budou se učit z chyb našich! Kéž těchto chyb není mnoho! Předchůdci naši tedy neuvědomili si dobře, že zdar každého velikého průmyslového závodu závisí na dvou činitelích: jeden je technicky odborný, druhý podnikatelský čili komerční. Jsou lidé, kteří jsou výbornými techniky, ale jsou neobratní, jakmile si mají zjednatí odbyť, vyhledatí spojení a ujednatí obchodní smlouvy, ha počínají si někdy lehkovážně. Měli jsme tehdy již dobré techniky odborné, oni hráli při všem tom důležitou úlohu, ale neměli jsme dost lidí způsobilých k řízení podniků po stránce obchodní, ano my vůbec pro prozíravé podnikatelské vedení neměli dost smyslu a ocenění. To vše zarazilo náš hospodářský vzrůst a krátkou slávu nového rozmachu skončilo.

V té době povstaly nám sice, jak již řečeno, také první české banky a pojišťovny — ale celkem jsme dost draze zaplatili za vyučenou a přece jsme si z ní nevzali ještě ani tehdy dost zdravého naučení pro budoucnost. Byliť jsme zvykli sobě samým mnoho lícovati, scházel nám proto tím více zrak soudný pro naše vady a nedostatky. A bylo toho přece jen zapotřebí, neboť svět kolem nás není tak laskavý, aby počkal a nepokračoval, když my dosti nepokračujeme. I pokračoval tedy bez nás i přes nás. Již od polovice minulého století vyvíjel se v Čechách a na Moravě průmysl tovární ve všech odvětvích textilních, keramických, chemických a jiných. Všim tím rostla německá moc, a protože jsme my krajanů německých nedoháněli, cítili jsme tu moc nepochybně ve všem svém životě, zlobíce se, že jí Němci proti nám využívají, ne dbajíce však dost, abychom sami stali se silnějšími na poli, z něhož oni svou sílu především čerpali. A brzo se dostavily zvláštní památné pošiny v celém obyvatelstvu naší země, které byly v souvislosti s velikým průmyslovým ruchem.

Nastalý průmyslový ruch vyvolával potřebu strojů, k výrobě jich bylo potřebí uhlí, zrovna tak jako k výrobě kolejnic pro stále vzrůstající síť železničnou a pro topení lokomotiv. I rozmáhala se tedy těžba uhlí. Ohromný pás země pod Rudohořím oživil se tisíci a tisíci lidí — dělníků z krajin českých. Už sice dříve čeští lidé vábeni průmyslovým ruchem na severu Čech stěhovali se tam, usazovali se jako řemeslníci, tovaryši, tovární dělníci; počátek tak řečených českých menšin. Ale hlavní proud nastal okolo r. 1870. Naproti tomu v české oblasti jazykové kromě uvedeného chvilkového rozruchu v té době žádného mocnějšího průmyslového ruchu nebylo. Naopak z měst, která druhdy kvetla aspoň maloprůmyslem, bláhobyť se stěhoval. Přírozený následek byl, že český člověk více než kdy jindy začal chodit jako námezdník do jiných služeb. A tento zjev opakuje se až do doby nejnovější. Co je dnes Čechů ve Vídni, co jich žije v tak zv. uzavřeném území, co se jich odstěhovalo do Ameriky! Mějž z toho radost, kdo chce! Já naopak soudím, že je to svědectví bídy, našeho trudného stavu, když český člověk na území českém se neuzíví a musí jít do cizích služeb. My jsme byli dokonce tak dětinští, že jsme měli velikou radost z toho, když se začaly tvořit naše české menšiny. Ale nevěšimli jsme si, co to pro náš národní život znamená. To znamená, že my dodáváme čilou pracovní sílu k tomu, aby povznášela zámožnost německou v Čechách a jinde. Je sice možno, že se všichni ti lidé neodnárodní, ač příliš na to nelze spoléhati, ale je to přece jen napořád a venkoncem znamením naší slabosti. Pozdě si uvědomujeme s hořem a úzkostí, že nedovedeme českého člověka na vlastní půdě uživiti. Menšiny české ovšem nesmíme obětovati, ale musíme se přičiniti, aby konečně přestala krutá nutnost, která ke tvoření českých menšin v cizích oblastech vede, která vyhání českého člověka z české půdy. Musíme se napětím všech sil starati, aby se český člověk na domáci své půdě uživil.

To vše jsme si uvědomili dosti pozdě; vlastně po-nejprv teprve při jubilejní naší výstavě r. 1891, v níž rozvinul se před námi celý obraz života českého. Ve-

liký pokrok, kterého jsme dosáhli, vzbudil v národě českém radostné uspokojení. Nelze upříti, že se tu vykázaly mnohé pokroky. Ale spolu nápadnějšími se staly i nedostaky. Ještě více pak od naší výstavy národopisné, která uspořádána byla v r. 1895, začalo českým lidem padati bělmo s očí; aby padalo dále, o to se stará historie sama. Vidíme především, kterak nejvroucenější politické ideály českého lidu se hatí, a býváme náchylnými k výroku: »To je chybou politiků«. Avšak to není pravda. Vlastní příčina neúspěchů politických je v tom, že politické akce potřebují jisté síly, a síla musí býti v národě. Tuto sílu nerepresentuje jen tvorba slovesná, umělecká dílo, práce vědecká, tuto sílu tvoří především hmotný blahobyt. A vidíme-li, jak na svůj hmotný rozkvět péčí vynakládají národové velcí, kterak nemáme my jemu všechen svůj zájem věnovati? Patřme jen, kterak tito velcí národové, Angličané, Němci a j., pro své národohospodářské prospěchy se utkávají ve vzdálených mořích a přimořích. Vidíme již obrysy velikých světových říší, které jsou založeny na společných zájmech hospodářských. Amerika Severní šíří svou moc po celé druhé polokouli. Anglie připoutati hledí k sobě těsněji své ohromné kolonie a rozmnožuje své zámořské panství. Japonci se utkávají s Rusy. Němci všestranně rozšiřují svůj vývoz. Všude vládnou zájmy národohospodářské. U nás v zemích českých roste příšera všenněmeckého hnutí. Ta ruka, která v 18. století loupežně se vztáhla do zemí koruny české a urvala z nich zemi nejprůmyslnější, Slezsko, ta ruka sesílila během času. Vidíme, kterak nejen v německých krajinách Čech a v Rakousku, nýbrž i v německé říši stávají se pořád mocnějšími jisté ideály o zabrání aspoň předních zemí rakouských, poněvadž Německo, které si chce zabezpečiti svou vlastní nejvhodnější cestu na východ, nemůže této cesty naléztí jinak leč přes Terst. Z německých časopisův i německých kateder nyní vážně se hlásá, že říše německá musí býti větší. Říká se sice, že by byli Němci nemoudří, kdyby chtěli připojiti ku své říši země české s národně uvědomělým obyvatelstvem českým, nebo kdyby dokonce větší díl zemí rakouských, většinou

katolických, chtěli zabrat a spojit se svojí říší, většinou protestantskou, a že by konečně Rusko a Francie nedopustily takového vzrůstu Německa a tím porušení rovnováhy evropské. Je to sice možno, ale můžeme si vypočísti všecky možnosti, které se během dob utvoří? Kdož ví, zda nebudou ti, kterým na zachování Rakouska záleží, v rozhodné chvíli jinak zaměstnání? Vždyť to vidíme makavě nyní na Rusku, jehož síly ochromilo nebezpečí východní!

Ukolem české politiky tedy musí sice býti, aby smysl jiných evropských národů pro otázku českou neutuchal, aby se jí zachoval zájem všech, kteří se domnívají, že Rakousko vzhledem k rovnováze evropské je nutno. Ale na to jediné spořádati nesmíme. Mohou nastati chvíle, že na půdě této naší země, tolik krví zbrocené, se odehrají děje, které nebudou méně pohnuty, které budou stejně důležité a závažny, jako kterékoli z oněch velikých minulých dějů našeho národa. K tomu my se musíme obrniti a upevniti, abychom byli dostatečně silni, aby, pokud možno, hned zpředu zašla chuť dravcům, kteří by nás rádi pohltili. To má dnes každý český člověk cítiti. V tom není pesimismus. Zná-li nebezpečí, které se na mne valí, jsem povinen především podívati se mu odhodlaně v tvář, čeliti mu a změřiti prostředky, které mám po ruce, abych je odvrátil. Proto pravím: Obrození české není hotovo, obrození české vstupuje snad ve své poslední, ale nejtěžší úlohy, úlohy dohoniti to, co zanedbala doba minulá. To je národohospodářské obrození české.

Dnes každý z nás musí míti na mysli, že dílo obrození českého bude teprv dovršeno, postaráme-li se, aby proces vyrůstání hospodářsky silných osobností také u nás se dokonale prováděl. Ale to by ještě nevyčerpalo celý obsah věci. Nutno jest též a tímto přeřečeným požadavkem podmíněno, aby se český člověk uživil na české půdě. Proti tomu velikému cíli zdají se mi všechny naše národní časové spory, které nás často velice rozčilují, příliš nepatrnými.

Otázka jest, jak si tedy máme počínati. Postupu starého, jenž representován jest francouzským ministrem Colbertem ve věku XVII. a nyní na př. v

Uhrách, my sledovati nemůžeme, poněvadž nám k tomu schází státní moc. Můžeme vykonati úkol, který nás čeká, jen pomocí hospodářské svépomoci národní. Musíme býti vedeni určitou logikou, musíme spojití ehladný rozum s nejevroučenějším citem. V nás musí tedy především vzniknouti a do všech vrstev národa proniknouti láska k českému výrobku. V tom smyslu já heslo »Svůj k svému«, rozumně pojímané, pokládám za správné. Hospodářský život, ať se tu jedná o průmysl, obchod nebo cokoli, není naším posledním účelem, ale je mohutným prostředkem, kterým si můžeme všeliké své jiné cíle zabezpečiti. Vždyť i naši buditelé nenamáhali se v posvátném zanícení a s obdivuhodnou silou duševní jen proto, aby vzkřísili jazyk. Velikým cílem českého obrození bylo znovuzřídití a zachovati všestrannou, osobitou kulturu národní. A dílo toto, jak z hojných dokladů je zřejmo, potkávalo se se zdarem. Před zraky svými vidíme netušený rozvoj své literatury, práce vědecké, umění, práce technické atd. Je třeba jen vše dostatečně podepříti. Ano podepříti, aby mělo ve vlastním národě zabezpečující podklady. A hledme: Je trudno říci, leč je to bohužel pravda, že my ani svého českého umění nemůžeme uživiti. Kdyby naši umělci neodbyli děl svých v cizině, doma by jich dost neprodali. Je tedy opět potřebí více mohutnosti hmotné, aby se vše rádně mohlo rozvinouti.

Proto znova opakuji, musíme milovati český výrobek. Neběží tedy jen o to, abychom kupovali od Čechů; neboť kdyby měli Čechové na prodej jen výrobky cizí, podporovali bychom nepřímo přece jen rozvoj cizího kapitálu. Proto Čechové musí také prodávati opravdu české výrobky. »O českém« obchodě bude řeč v pravém a krásném smyslu toho slova jen tenkrát, bude-li sloužiti výrobkům českým. Proto je nutno zakládati české průmyslové podniky. Ale ovšem podniky takové zakládati nelze bez jistého kapitálu, bez určitých odborných znalostí a bez podnikatelské schopnosti. Pokud se týče kapitálu, jsou naše české poměry dosti příznivé. Lidí, kteří by mohli do zakládání průmyslových podniků se dáti, je tak dosti; neboť třeba míti na paměti, že průmyslo-

vi podnikatelé nezačínají hned s miliony. Ale též ovšem je potřebí veliké odbornosti technické, podnikatelské a obchodní. Často se slýchává, že my Čechové podnikavosti obchodní nemáme. Já tomu nevěřím. Ukazuje se tu příliš na jakýsi vliv dědičnosti. Jakoby podnikatelské schopnosti byly vrozeny. Ale dědičnost dle mého soudu nesmí býti pojímána jako nějaký slepý osud. Co do člověka vnikne, vnikne přece jen prostřednictvím řeči a živého příkladu. Působí tu hlavně zvyk, okolí, prostředí. Lidé volí si povolání dle vlivů svého okolí. Kde je čilý obchod, tam vyrůstají obchodnické talenty. Co mladý člověk ve svém okolí vidí a slyší, to se mu vštěpuje bezděčně, dává jeho smýšlení a snažení směr a cíl. Ani u Židů není obchodnická schopnost zděděna, jako spíše ustavičným vlivem okolí buzena a pěstována. A obchodnický talent není v podstatě nic jiného, než souhrn určitých vědomostí a dovedností, které si možno osvojiti. Proto s politováním pozorujeme, kterak synové zámožných rodičů po vykonaných studiích ubírají se domů a vědomostí svých dále nerozšiřují, místo aby šli do velikých středisk práce a obchodního ruchu, tam obohatili své zkušenosti, získali si nové vědomosti odborné a vůbec rozšířili svůj názor životní.

Dále musíme užívatí všech prostředků podnikatelského spolčování a při tom si uvědomiti, že zdar každého společenského podniku závisí na pořádku a přesnosti; celou řadu svých vlastností musíme hleděti změnití. Někdo snad řekne: »To vše se lehce takto povídá a učí, ale ke skutku je daleko.« Takovýmto však usuzováním nedojdeme nikam. Nesmíme stále jen říkati: »Je to těžké.« Tisíce lidí budovalo dílo národního obrození; z těchto velebných a krásných příkladů může celá generace nynější čerpati sílu. A každý si musí v tom záměru hledati prostředí svého působení.

Heslo »Svůj k svému« nepojímám ovšem ve smyslu pustého, bezhlavého bojkotování určitých lidí a firem. I německý obchodník, který by rozšiřoval výrobek český, byl by národním cílům našim bližší a vítanější, nežli český, který by dával přednost cizímu zboží před domácím. Heslo »Svůj k svému« ne-

smí tedy býti nerozmyslné, aby dávalo jen právo bez povinností. Chceme-li svou odběratelskou ochotou pomáhati českému vyrabiteli s jistou obětí, musí ta oběť míti účel. Jest v této příčině jistá podobnost s tak zv. ochrannými cly. Víme totiž všickni, že od státu jistá odvětví výroby, která jsou slabší, bývají chráněna ochranným clem. Zdražujeme na hranicích uměle jisté výrobky cizí, aby domácí stejného druhu mohly s nimi soutěžit.

V každém takovém cle, pokud je rozumně ustanoveno, spočívá zároveň jistý příkaz, jistá povinnost. Stát tu praví k výrobcí: »Chráním tě, ale jen proto, abys se sebral, hospodářsky sesílil a zdokonalil, abys časem mohl mé ochrany postrádati a dávatí své výrobky tak dobré a tak levné jako ti cizí. A něco zcela podobného máme na mysli, když pravíme, že má český člověk, a zvláště všichni zámožnější, prokazovati své národní vlastenectví tím, že chovají lásku k českému výrobku, odběratelskou ochotu pro něj. Ale za tu ochotu odběratelskou musí také český vyrabitel převzítí jistou povinnost, povinnost ke zdokonalování a pokroku své výroby. Jinak by heslo »Svůj k svému« nám nepomohlo, bylo by namnoze zhoubné.

Některí se provádění toho hesla vysmívají; ale což nevidíme, kterak se provádí v Uhrách, v německých krajích Čech a kterak i v samé Anglii Chamberlain o ně horlil? A tak náš malý národ, který po šťastně dokonaném vzkříšení jazyka ocitá se před velikými událostmi a chce si raziti cestu k svému hospodářskému osamostatnění a zmohutnění, nevymyká se heslem »Svůj k svému« z oněch velikých hesel doby, nýbrž chce také jen pomocí jich domoci se toho, co je dnes cílem jiných velikých národů.

I domůže se ho, vyvázne z nebezpečí jej ohrožujících, bude-li lid český všechen míti na paměti, že teď na něm záleží, aby osvědčením zdravého a účinného smyslu pro národohospodářské své zvelebení dovršil a zabezpečil veliké a posvátné dílo národního obrození svého. Duch našich buditelů neodstupuj od nás, naše kroky veď jejich oddaná láska a obětovná věrnost, jejich sebezapření a neúmorná práce!

(Přednáška z r. 1904.)

